

Ed. 73. Frumvarp til laga [69. mál]

um breyting á lögum nr. 57 18. apríl 1962 um Hæstarétt Íslands.

(Lagt fyrir Alþingi á 93. löggjafarþingi, 1972.)

1. gr.

2. gr. laganna orðist svo:

Hæstarétt skipa sex dómara, og er einn þeirra forseti dómsins.

Forseti Íslands skipar dómara, en þeir kjósa sér forseta til eigi skemmri tíma en eins árs og varaforseta til sama tíma. Ef hvorki forseti né varaforseti Hæstaréttar sitja í dómi, skal sá hæstaréttardómari, sem elztur er að embættisaldri, skipa forsæti.

2. gr.

Á eftir 2. gr. komi ný grein, 2. gr. a, er orðist svo:

Fimm hæstaréttardómarar skulu skipa dóm. Þó er heimilt, að þrjú hæstaréttardómarar skipi dóm í einkamálum, ef úrslit máls eru hvorki mikilvæg frá almennu sjónarmiði né varða sérstaklega mikilvæga hagsmuni aðilja, og í opinberum málum, ef refsing, sem getur legið við broti, er ekki þyngri en varðhald eða tveggja ára fangelsi.

Dómurinn ákveður, hve margir dómara og þá hverjir skulu skipa dóm í máli.

Ef mál er umfangsmikið, er dómi heimilt að ákveða, að hæstaréttardómari, sem eigi dæmir í því máli, hlýði á málflutning og taki sæti í dómnum, ef dómari forfallast.

3. gr.

4. gr. laganna orðist svo:

Nú verður dómur eigi fullskipaður vegna þess, að hæstaréttardómari vikur sæti í máli, forfallast frá störfum, fær leyfi frá störfum um stundarsakir eða sæti hans verður autt af öðrum ástæðum, og setur dómsmálaráðherra að fengnum tillögum dómsins dómara í hans stað prófessor í lögum við Háskóla Íslands, héraðsdómara eða hæstaréttarlögmann, sem fullnægir skilyrðum til þess að vera skipaður dómari

í Hæstarétti, og er rétt, að setning gildi, hvort heldur er um einstakt mál eða tiltekið tímabil. Skytt er nefndum aðiljum að taka við setningu.

Hæstiréttur ákveður þóknun handa dómurum, er taka sæti í dóminum í einstöku máli eða til bráðabirgða eftir þessari grein, fyrir hvert mál, er þeir taka þátt í dómi eða úrskurði.

4. gr.

Síðari málsliður 2. mgr. 8. gr. laganna falli niður.

5. gr.

Í lokaákvæði 2. mgr. 13. gr. laganna komi í stað orðanna „kr. 5 000.00“, orðin „kr. 25 000.00“.

6. gr.

Aftan við 1. málslið 16. gr. laganna bætist við orðin: „og Hæstiréttur mæli með því“.

7. gr.

Í 1. mgr. 20. gr. laganna komi í stað orðanna „laga um stofnun og slit hjúskapar nr. 39 27. júní 1921, 99. gr.“, orðin „laga um stofnun og slit hjúskapar nr. 60 29. maí 1972, 78. gr.“

Í 3. mgr. 20. gr. laganna komi í stað orðanna „á næstu þremur vikum“ orðin „á næstu fjórum vikum“.

4. mgr. 20. gr. laganna orðist svo:

„Rétt er dómsmálaráðherra, þótt frestur samkvæmt 2. mgr. sé liðinn, að veita leyfi til áfrýjunar máls allt að tvö ár frá lokum dómsathafnar, ef ríkar ástæður eru til og Hæstiréttur mælir með því.“

8. gr.

Í 1. málslið 36. gr. laganna komi í stað orðanna „innan mánaðar frá uppsögu dóms“, orðin „innan fjögurra vikna frá uppsögu dóms“.

9. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi. Ákvæði 5. gr., 6. gr., 2. og 3. mgr. 7. gr. og 8. gr. skulu þó eigi koma til framkvæmda fyrr en 1. apríl 1973 og taka til mála, sem stefnt er til Hæstaréttar eftir þann tíma.

Þegar lög þessi hafa hlotið staðfestingu skal fella meginmál þeirra inn í lög nr. 57 18. apríl 1962 og gefa lögina út að nýju svo breytt.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Dómendur Hæstaréttar hafa samið lagafrumvarp þetta um breyting á lögum nr. 57/1962, um Hæstarétt Íslands, og fylgdi frumvarpinu svo hljóðandi greinargerð:

Það er efni frv. þessa að mæla fyrir um fjölgun dómenda í Hæstarétti og kveða á um breytta starfstilhögun, sem dómendafjölgun gerir kleift að ráðast í. Þá er lagt til, að breytt verði ákvæðum hæstaréttarlaga um áfrýjunarupphæð og um atriði, er varða áfrýjunarfrest. Enn fremur er lagt til í frv., að samræmd verði ákvæði um frest í tilteknum tilvikum. Ýmis fleiri atriði í hæstaréttarlögum þurfa breytingu við á næstunni, en ráðlegt þykir að biða með tillögum um það, unz heildarendurskoðun á dómaskipun og réttarfarslöggjöf er lengra komin en nú er.

I.

Um fjölgun dómara í Hæstarétti og deildarskiptingu.

Samkvæmt fyrstu lögnum um Hæstarétt Íslands nr. 22 frá 6. október 1919 skyldu eiga þar sæti fimm dómendur. Dómendum var fækkað í þrjá með lögum nr. 37 frá 4. júní 1924, er breyttu hæstaréttarlögnum frá 1920, og komu þau lög til framkvæmdar til hlítar 1926 við andlát eins hæstaréttardómara. Með öðrum heildar-

lögum um Hæstarétt Íslands nr. 112 frá 18. maí 1935 var svo fyrir mælt í 4. gr., að Hæstarétt skipi 5 dómendur. Í 5. gr. sagði, að eigi megi dóm setja með færri dómendum en 3, og með konunglegri tilskipun skuli kveðið á um, hvenær dóm skuli setja með 5 dómendum. Í 57. gr. laganna var það ákvæði, að dómendur Hæstaréttar skuli vera 3, „þangað til fé er veitt í fjárlögum til fjölgunar dómara“. Í fjárlögum fyrir árið 1936 og síðan var heimiluð fjárveiting til launa tveggja nýrra dómara, en þeir voru þó ekki skipaðir, fyrr en 23. apríl 1945 frá 1. maí s. á. Á tölu dómenda var ekki gerð breyting með þriðju heildarlögunum, sem sett hafa verið um Hæstarétt Íslands, lögum nr. 57 frá 18. apríl 1962.

Þegar Hæstiréttur Íslands tók til starfa 1920, voru dómendur fimm, svo sem rakið var. Íbúatala landsins var þá tæp 95 000 og atvinnuvegir landsmanna stórum einhæfari en nú er og fjármálaleg umsvif minni. Fjöldi dómsmála hefir vaxið til mikilla muna, og þ. á. m. tala þeirra mála, sem til Hæstaréttar koma. Við öll dómaraembættin í þéttbýlustu stöðum landsins hefir dómurum fjölgað, í mörgum tilvikum til mikilla muna og raunar öllu starfslíði. Við Hæstarétt er þessu annan veg farið. Þar eru dómendur enn 5 og starfslíð hefir tekið litlum breytingum. Raunar má einnig geta þess, að vinnuskilyrði dómenda eru fjarri því að vera góð, og húsnæði að ýmsu leyti eigi við hæfi. Er að sumu leyti verr búið að dómimum en flestum eða öllum dómaraembættum í Reykjavík. Dómendur hafa enga aðra aðstoð en þá, sem hæstaréttarritari getur látið í té, ef frá er skilin vélritunaraðstoð. Er mikil þörf á sérfróðum aðstoðarmanni við könnun ýmissa heimilda og er brýnt að fá heimild til ráðningar slíks manns hið fyrsta.

Mjög er orðið tímabært að fjölga dómendum í Hæstarétti. Vinnuálagið á dómendur er miklu meira en svo, að við megi una. Stafar það af málamergð og ónógri vinnuaðstöðu. Í frv. er mælt svo fyrir, að dómendur verði 6 í stað 5 nú. Gerir það kleift að koma við nokkurri vinnuskiptingu innan dómsins við úrlausn einstakra mála. Er lagt til, að heimilt verði, að hin smærri mál dæmi þriggja manna dómur, en öll meiriháttar mál dæmi fimm manna dómur, en ekki er gert ráð fyrir, að sex dómendur skipi dóm. Meginreglan verður sú, að fimm dómendur skipi dóm. Deildaskipting er nú tíðkuð í öllum æðstu dómstólum á Norðurlöndum og víða í milli-dómsstigum. Viðast hvar er það látið velta á úrlausn forseta dóms, hvernig starfaskipting þessi er framkvæmd. Á Norðurlöndum er forseti Hæstaréttar sérstaklega skipaður til starfans, en hér er forseti valin af dómendum réttarins, hin síðari ár til tveggja ára í senn. Þykir eðlilegt, að dómarafundur ákveði starfstilhögun, starfaskiptingu og deildaskiptingu.

Í lögum um Hæstarétt Íslands allt frá árinu 1919 hafa verið ákvæði um varadómendur og setudómara. Hafa þau tekið nokkrum stakkaskiptum eftir því sem tímar hafa liðið. Einkum eru prófessorar lagadeildar, sem gegnt hafa störfum varadómara og setudómara, en einnig héraðsdómarar og hæstaréttarlögmenn. eru greinargerðir um þetta efni í registrum við dómasöfn Hæstaréttar árin 1938 og 1970.

Í hinum æðstu dómstólum á Norðurlöndum er það fátítt, að lögfræðingar utan dómstólanna séu kvaddir til dómsstarfa. Með þeirri fjölgun dómara í Hæstarétti, sem frv. mælir fyrir um, drægi úr því, að varadómendur yrðu kvaddir til setu í Hæstarétti, og myndi að því leyti sparast verulegur aukakostnaður.

II.

Athugasemdir við einstakar greinar.

Um 1. gr.

Með henni er kveðið á um fjölgun hæstaréttardómara úr 5 í 6. Þá er mælt fyrir um það, hvaða dómari gegni starfi forseta í dómimum eða einstakri deild hans, ef hvorki situr þar forseti eða varaforseti. Skal þá sá hæstaréttardómari, sem elztur er að embættisaldri gegna störfum forseta, og er þá átt við aldur manns sem hæstaréttardómara, en ekki sem embættismanns.

Um 2. gr.

Í þessari grein er kveðið á um deildaskiptingu innan Hæstaréttar, og geta dómendur verið ýmist 3 eða 5. Dómarafundur kveður á um framkvæmd þeirrar tilhögunar, svo sem fyrr greinir, eftir rúmu greinimarki. Um deildaskiptingu við meðferð einkamála er notuð viðmiðun 16. gr. laga nr. 57/1962 um Hæstarétt Íslands. Varðandi opinber mál þykir heppilegast að miða við það, hver almenn refsímörk liggja við broti eða brotum, sem ákæra lýtur að, eftir atvikum að aðgætttri 77. eða 78. gr. almennra hegningarlaga, ef um fleiri brot en eitt er að ræða. Ef einkamál er ekki mikilvægt frá almennu sjónarmiði eða varðar ekki sérstaklega mikilvæga hagsmuni aðilja, er heimilt að kveða svo á, að mál skuli dæmt í þriggja manna dómi. Má ætla, að horfið verði að því ráði í fremur fáum málum a. m. k. í fyrstu, á meðan reynsla er ekki fengin af slíkri tilhögun. Opinbert mál má dæma í þriggja manna dómi, ef aðeins liggja við broti sektir eða varðhald eða fangelsi skemur en 2 ár. Ekki er vikið að því í frumvarpstextanum, að önnur viðurlög en refsing liggja við broti, en rétt er að taka það einnig til greina, þegar metið er, hvort mál verður dæmt af þriggja manna dómi.

Í 3. málsgrein er nýmæli, og er fyrirmyndin sótt í norsku hæstaréttarlögin. Ef mál er umfangsmikið, er hagkvæmt að dómari, sem ekki dæmir í máli, hlýði á málflutning og sé til taks, ef dómari forfallast, t. d. vegna veikinda eftir að málflutningur hefur staðið um hríð. Reynsla er fyrir því, að þörf er á slíkri tilhögun, en lagagrundvöll fyrir henni hefir þótt skorta.

Um 3. gr.

Hér er aðeins um orðalagsbreytingu að ræða, sem stafar af fjölgun dómenda og ákvæðum um deildaskiptingu innan dómsins.

Um 4. gr.

Ákvæðin um laun hæstaréttarritara í 8. gr. laga nr. 57/1962 eru orðin úrelt, sbr. nú lög um kjarasamninga opinberra starfsmanna nr. 55/1962 ásamt breytingarlögum. Þykir rétt að færa lög nr. 57/1962 til samræmis við hina breyttu skipan á launamálum opinberra starfsmanna.

Um 5. gr.

Hér er lagt til, að lágmarks áfrýjunarupphæð hækki úr 5 000 kr. í 25 000 kr. Samkvæmt lögum um Hæstarétt Íslands nr. 22/1919 var lágmark áfrýjunarupphæðar 25 kr., sbr. 24. gr. Með hæstaréttarlögum nr. 112/1935, 24. gr. var fjárhæð þessi hækkuð í 50 kr. og enn í 5 000 kr. með hæstaréttarlögum 57/1962. Að því eru veruleg brögð, að smámálum sé skotið til Hæstaréttar, og þykir eðlilegt að leggja til, að lágmarksáfrýjunarupphæð verði 25 000 kr. Í 16. gr. hæstaréttarlaga er heimilað, að áfrýjað verði málum, þótt fjárkröfur séu lægri en lágmarksáfrýjunarupphæð nemur. Er þar eðlilegur og nægilegur varnagli.

Um 6. gr.

Hér er lagt til, að ákvæðum um að heimila áfrýjun, þótt fjárkrafa sé lægri en lágmarksfjárhæð samkv. 13. gr., verði breytt svo, að áskilið sé, að Hæstiréttur mæli með áfrýjun. Skýring 16. gr. hefir þótt nokkrum vafa undirorpin, og dregur hin nýja orðun, ef lögfest verður, úr örðugleikum um framkvæmd ákvæðisins. Þykir og eðlilegt, að Hæstiréttur hafi nokkurn afskiptarétt af því, hvort heimiluð verði áfrýjun, þegar svo stendur á, sem 16. gr. gerir ráð fyrir.

Um 7. gr.

Í 1. málsg. er lagt til, að breytt verði ákvæði til samræmis við hin nýju lög um stofnun og slit hjúskapar.

Í 2. málsg. er lagt til, að þar greindur frestur verði lengdur úr 3 vikum í 4 vikur. Í hæstaréttarlögum eru frestir ákveðnir með nokkuð mismunandi hætti, sbr.

20. gr. 1. málsgr., þar sem hinn almenni áfrýjunarfrestur er ákveðinn 3 mánuðir, í 20. gr. 2. málsgr. er frestur 4 vikur, í 3. mgr. 20. gr. er hann tiltekinn 3 vikur, samkv. 22. gr. er hinn almenni kærufrestur 4 vikur, vikufrestur er lögmæltur í 29. gr., en 4 vikna frestur í 34. gr., og 36. gr. áskilur, að áfrýjunarstefna sé gefin út innan mánaðar frá uppsögu dóms. Þótt hér sé ekki gerð heildarendurskoðun á frestum þessum, þykir það horfa til hagræðis og einföldunar, að breytt verði ákvæði 2. málsgr. 20. gr. svo, að þar sé lögfestur 4 vikna frestur, og eins þykir rétt að miða frest samkv. 36. gr. við 4 vikur, en ekki mánuð, sbr. 8. gr. frv.

Um 8. gr.

Vísað er til athugasemda við 7. gr.